

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

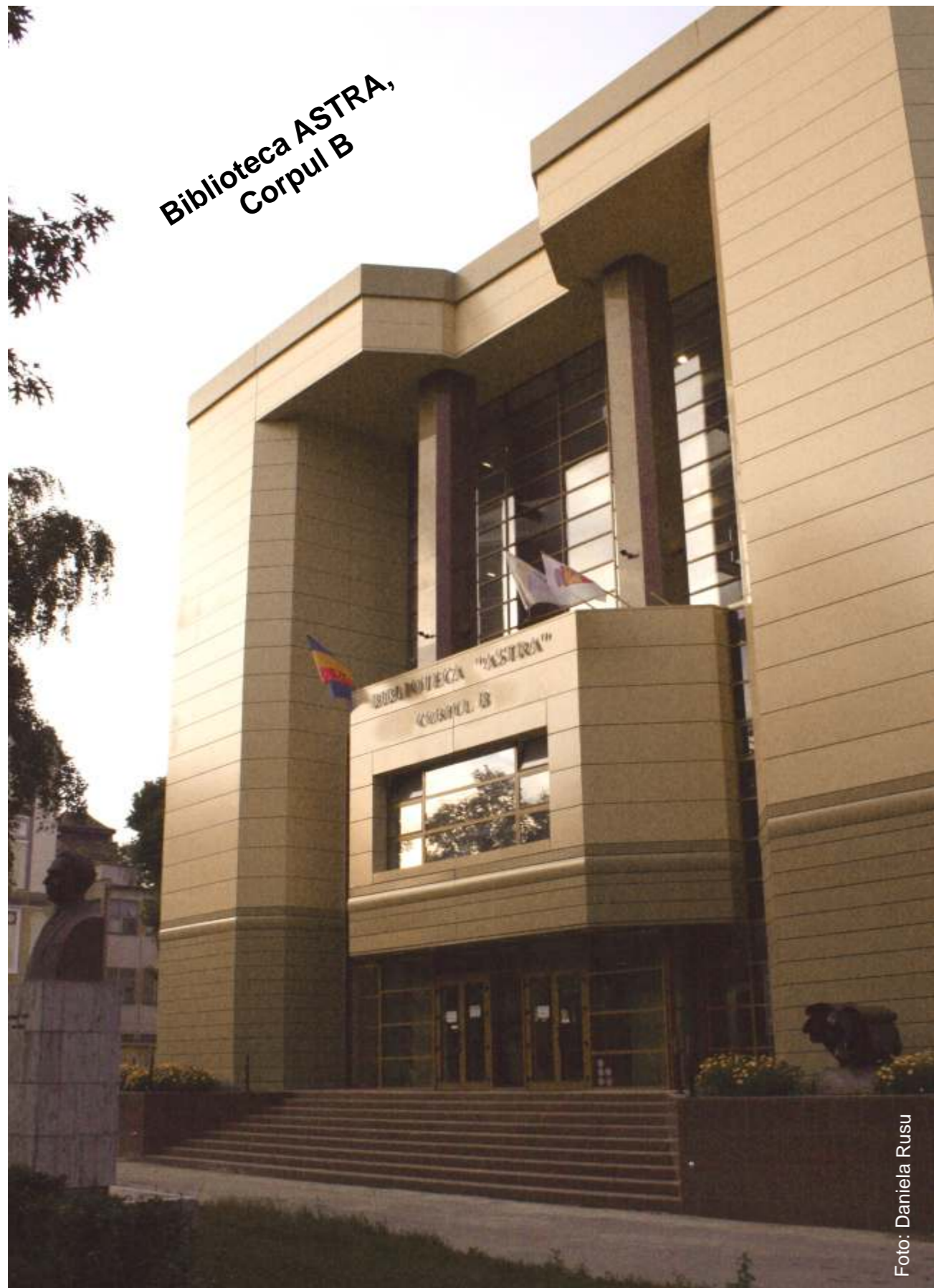
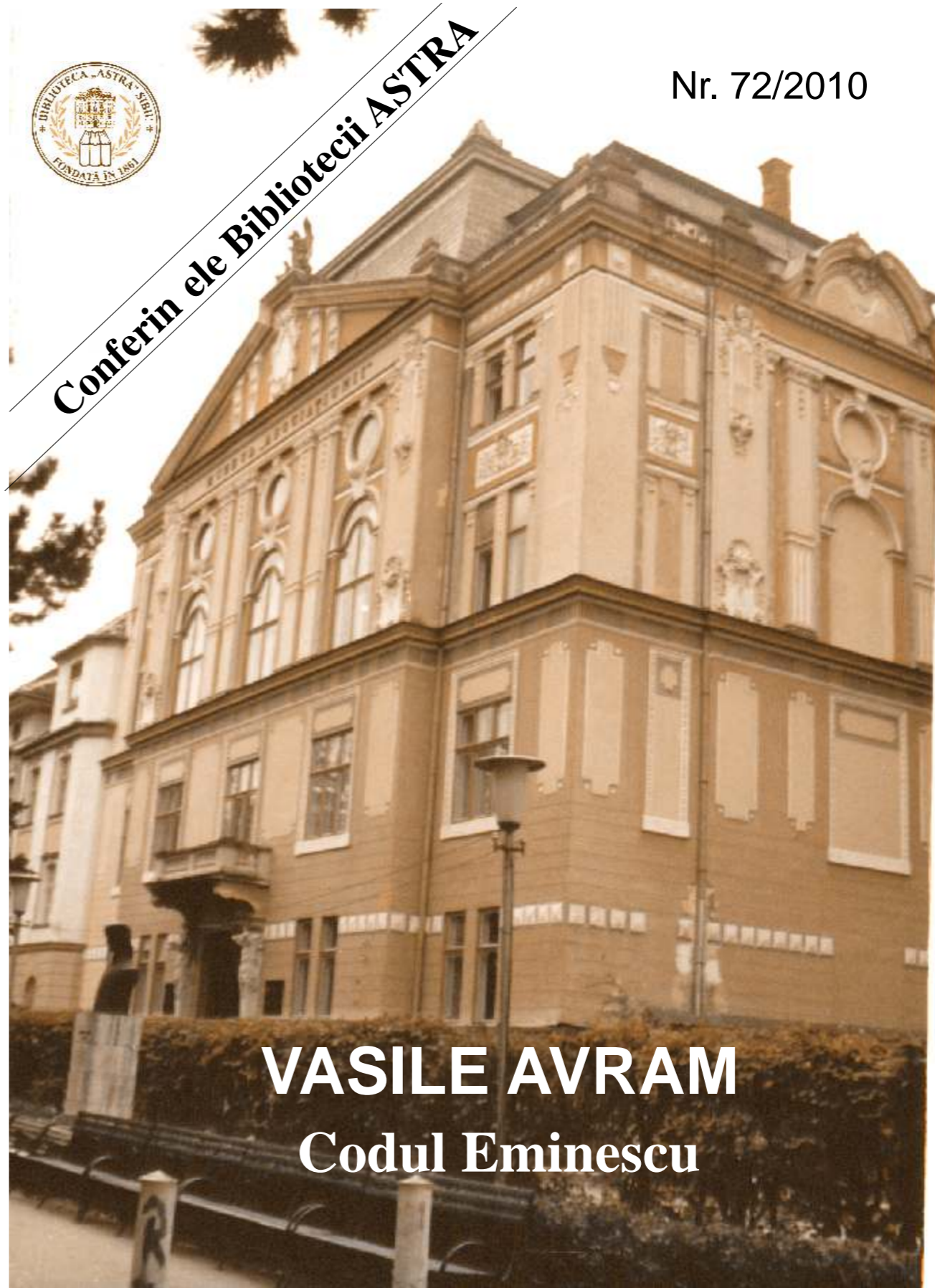

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 72/2010

**VASILE AVRAM
Codul Eminescu**

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
VASILE AVRAM: *Codul Eminescu*

Coordonatorul colecției: Onuc **Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Editor: Ioana **Butnaru**

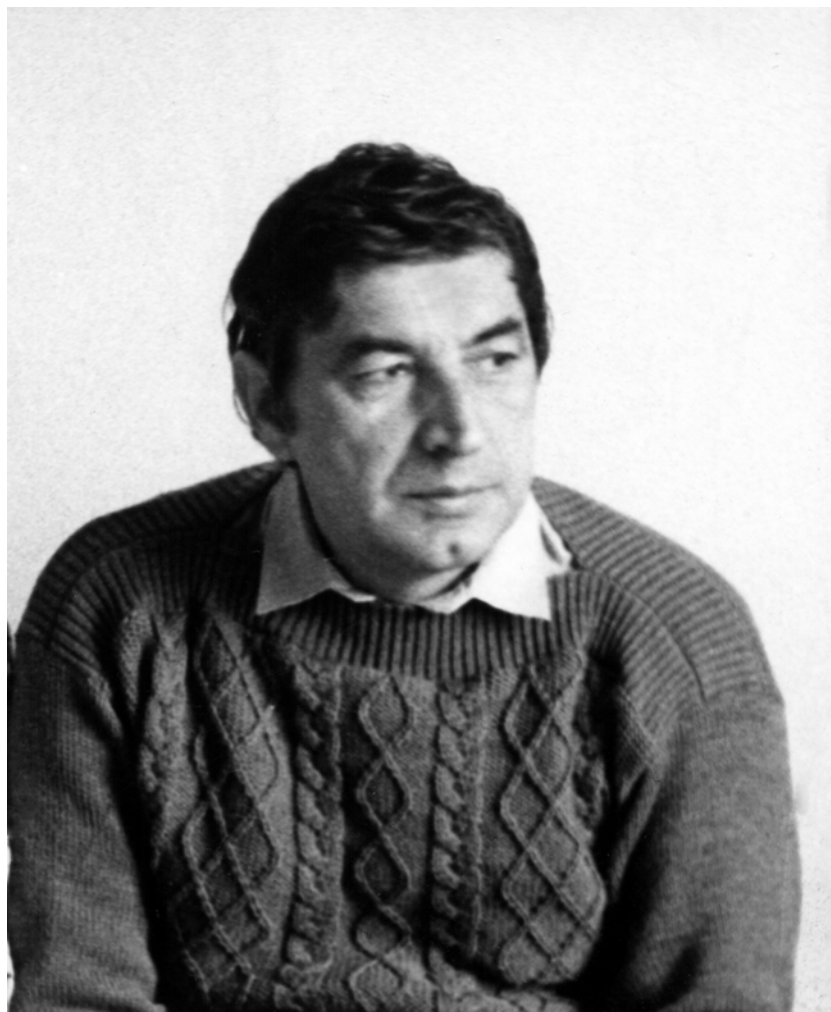
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. G. Barițiu, nr. 5-7, cod 550178
Sibiu, ROMÂNIA
Tel.: +40 269 210551, +40 369 561731, fax: +40 269 215775
Web: <http://www.bjastrasibiu.ro>, e-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Vasile Avram

(1940-2002)

Date biografice

VASILE AVRAM s-a născut la 17 iunie 1940 într-un sat de pe valea Someșului, Lemniu, comuna Letca, județul Sălaj, într-o familie de țărani. Mama scriitorului, născută Hossu, era originară din satul vecin, Mesteacăn, județul Maramureș.

După terminarea claselor gimnaziale urmează Liceul Clasic din Cluj. Între 1962–1967 face studii universitare la Facultatea de Filologie de la Universitatea din Timișoara și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj. Pasiunea pentru folclor și antropologie se manifestă încă din anii studenției prin cercetări de teren efectuate sub îndrumarea renumitului etnolog prof. Ovidiu Bârlea. La Cluj frecventează și cursuri de filosofie (prof. D.D. Roșca, Liviu Rusu și alții).

După un scurt stagiul în învățământ, activează în domeniul publicisticii, fiind redactor responsabil la pagina culturală a ziarului județean *Informația Harghitei* din Miercurea-Ciuc (1968–1976).

În vara anului 1976, se stabilește la Sibiu, lucrând la Centrul Județean al Creației Populare până în 1987, timp în care întreprinde cercetări etnologice și etnografice, valorifică datini și obiceiuri folclorice concretizate în colaborări la reviste literare, de specialitate și presa cotidiană, cu deosebire la *Transilvania*, *Memoria ethnologica*, *Porolissum* și *Tribuna Sibiului* cu rubrici permanente: „Arta în cetate”, „Mișcarea literară” etc. De reținut din revista *Transilvania* ciclul „Perspectiva estetică asupra folclorului” (nr. 6–10/1979) și „Literatură și jurnalistică” (nr. 4/1978), „Aventurile unui gen publicistic: interviul literar” (nr. 5/1979).

În 1980 scrie prima variantă a poemului transcendental „Elegiile Orhideei”. În 1983 predă la Editura Cartea Românească romanul *Legat la ochi*, care va fi tipărit după patru ani, amputat de cenzură, sub titlul *Spirala* (1987) (ed. a II-a necenzurată: *Legat la ochi*, Ed. Ecclesia, Nicula, 2007). În același an începe să scrie romanul *Fiul apocrif*, fără a-l publica, păstrat în manuscris în mai multe variante, apărut postum.

În 1987–1990 este redactor la revista *Transilvania*, la care a colaborat fără întrerupere din 1976 (de remarcat reportajul „Oameni și locuri din Munții Apuseni”, *Transilvania*, nr. 1–4 și 6, 1986); participă cu lucrări la toate edițiile Colocviilor de Critică Literară ale revistei.

În 1987–1988 publică piesele de teatru *Depărtarea albă* și *Roata stelelor* în revista *Transilvania* (nr. 6–7/1987 și, respectiv, 5/1988). Tot în această revistă începe ciclul „Reverberațiile unui concept — spiritualitatea românească” (mai multe numere între anii 1988–1990).

La începutul anului 1990 este redactor-șef al cotidianului județean *Dimineața* (ulterior numit *Radical*), apoi șef de secție și secretar de redacție la revista *Continent*, până în 1992; inițiază și editează alte publicații împreună cu o seamă de intelectuali: *Renașterea*, București, 1990 (cu pr. Constantin Galeriu, scriitorii Ioan Alexandru, Nicolae Dabija, Grigore Vieru și alții), *Curierul de Transilvania*, Târgu-Mureș, 1991. În 1992 publică *Zeul din labirint — Sibiu, Decembrie 1989*.

Între 1992–1994 activează ca muzeograf și șef secție la Muzeul Civilizației Populare „Astra” din Dumbrava Sibului; întreprinde cercetări etnologice (de teren și bibliografice).

În 1994 publică prima lucrare de antropologie: *Constelația magicului — o viziune românească asupra misterului existențial*, UCN, Năsăud.

Între 1994–1996 este redactor-șef la săptămânalul *Opinia publică*, editat de Consiliul Județean Sibiu, în paginile căruia au fost rezervate spații ample fenomenului cultural, găzduind cu unele întreruperi și *Interviul transfiniț* cu poetul Mircea Ivănescu pe o perioadă de un an și jumătate (între nr. 172/173, 11 mai 1994 și nr. 246, 4–10 octombrie 1995).

Din 1994 desfășoară activitate universitară la catedra de jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Împreună cu poetul Eugène Van Itterbeek inițiază și organizează primele ediții ale Colocviilor Internaționale „Emil Cioran” de pe lângă Universitatea sibiană.

În 1996 publică la Sibiu *Cărțile Eptimahice* (poezii, cu grafica autorului) și *Anima dr. Telea — Timp și destin la Noul Român* (ed. a II-a, Ed. Ecclesia, 2006).

În 1998 obține doctoratul în filologie (specializarea etnologie) la Universitatea din București, cu teza *Mit și religie în tradiția românească*.

În 1999 publică a doua carte de antropologie: *Creștinismul cosmic — o paradigmă pierdută? Mit și ortodoxie în tradiția românească* (Editura Sæculum, Sibiu).

Între 2000–2001 este redactor la revista *Transilvania*. În acest răstimp inițiază *Colocviile de la Cisnădioara*, în care scop a elaborat și o tematică a dezbaterilor.

În martie 2002 este solicitat de Institutul de Filozofie al Academiei Române să participe la editarea primului volum din *Istoria filozofiei românești*, redactând capitolele „Gândirea arhaică” și „Gândirea creștină”.

În 2002 editează primul număr al revistei virtuale *Cetatea literară. Revista scriitorilor români de pretutindeni*, serie nouă, mai–iunie 2002, împreună cu Alexei Rudeanu. A întreprins călătorii de studii în Egipt, Grecia, SUA etc.

În mai 2002 este primit membru corespondent în Academia Româno-Americană de Arte și Științe.

Activitatea creatoare i-a fost întreruptă brusc de o boală care nu iartă; în zorii zilei de 12 decembrie 2002 s-a stins din viață la Sfânta Mănăstire Nicula, unde este și înmormântat.

Au rămas în manuscris mai multe lucrări literare și științifice.

Au apărut postum volumele: *Călătoria de sâmbătă. Poezii*, Ed. Ecclesia, 2004; *Elegiile Orhideei. Poem transcendental*, Ed. Ecclesia, 2004; *Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*, Ed. Ecclesia, 2004; *Fiul apocrif — roman*, Ed. Ecclesia, 2005; *Chipurile divinității. O hermeneutică a modelelor teofanice în spațiul sud-est european (ortodox)*, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2006; *Rainer Maria Rilke, Elegiile din Duino*, Ed. Ecclesia (ca supliment al revistei *Nord literar*), 2007 (traducere); *Terra Mirabilis. Publicistică*, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2010.

Se află în pregătire pentru tipar un volum cuprinzând piese de teatru (*Roata stelelor, Depărtarea albă, Negustorul de sentimente, Pavel*).

George Bălan
NEBĂNUITUL
EMINEȘCU

Domnului Vasile Avram,
de la care am auzit cu
încântare atâtea lucruri
noi despre Cioran, cu
prețuirea și recunoștința lui
George Bălan
6 mai 2000 Sibiu

BĂLAN, GEORGE

Nebănuitul Eminescu. — București, 1999.

Dedicație: *Domnului Vasile Avram, de la care am auzit cu încântare atâtea lucruri noi despre Cioran, cu prețuirea și recunoștința lui George Bălan. 6 mai 2000, Sibiu.*

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă .....</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești .....</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș .....</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate .....</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului .....</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 – .....</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>> .....</i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007		8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere .....</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu .....</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii .....</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica .....</i>	12
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel .....</i>	13

Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă .....</i>	14
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna .....</i>	15
George Banu	<i>Actorul european .....</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor .....</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers .....</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii .....</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei .....</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru .....</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu .....</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică .....</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse .....</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării .....</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate .....</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbătut mai mult pentru limbă decât pentru viață .....</i>	28

Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30
Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri'a, nu are dreptu a se numerá intre poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39

Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociațiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889</i> ...	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în rolul emancipării femeii și educația copiilor</i>	50

Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective) .....</i>	51
Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI .....</i>	52
Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului .....</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale .....</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj .....</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu .....</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române .....</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat .....</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea .....</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea .....</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China .....</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI .....</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu .....</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu – .....</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie .....</i>	65

Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică .....</i>	66
Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918 .....</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849 .....</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei .....</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga .....</i>	70
Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica .....</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu .....</i>	72

VASILE AVRAM

Codul Eminescu*

Ca de obicei, la aniversarea lui Eminescu, se spun vorbe mari. Unele grave ca niște maiuri slobozite din cer (de la înălțimea elocvenței olimpice), altele subțiri, moi și fine ca penele de bibilică, altele, în fine, sforăitoare ca torsul unui fus gol. Nu lipsesc de la festinul cuvintelor detractorii, motivându-și demersul prin aserțiunea că, pentru a rămâne viu, adică a nu se pierde în cețurile mitului, el trebuie din când în când bătut, ca să plângă (plânsul fiind, desigur, cea mai certă dovadă de existență). În compensație, se bat pentru onoarea lui, cu săbii de oțel, poeții osândiți la ocnele limbii și patrioții cu insigne de erou la lavalieră. Vin apoi universitarii cu morgă și liderii de retorică ai zilei, care decretează sentențios că pentru a avea voie să vorbești despre Eminescu, trebuie să-l citești integral. Ca și cum ei l-ar fi citit. Ca și cum a citi 16 volume *in quarto*, de câte șapte-opt sute de pagini fiecare, e la îndemâna oricui. Și ca și cum *a citi* poate însemna *a înțelege*.

În realitate, accesul la Eminescu este mijlocit de un cod pe care și-l poate însuși oricine deține cheia cugetării și expresiei lui, la fel cum printr-un cod se poate ajunge, în viziunea simbolică a Cabalei, la toate conceptele fundamentale, inclusiv la divinitate. El este înscrisul Logosului în firea lucrurilor, urmare a voinței Absolutului Divin de a-și manifesta existența pentru uzul nostru, al oamenilor, în hierofanii. În acest cod a dat Adam nume

---

* Conferință susținută în ziua de 15 ianuarie 2000.

10..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

lucrurilor create de Dumnezeu în zilele Genezei, în acest cod sunt scrise toate marile mituri ale omenirii, cu ajutorul acestui cod descifrează magii marea carte a cosmosului, despre acest cod vorbește și Northop Frye într-o carte dedicată citirii kerigmatice a Bibliei (*The Great Code — The Bible and Literature*, H.B.J. Publisher, New-York–London, 1982).

În cazul lui Eminescu, el se poate revela în urma lecturii câtorva pagini (după modelul „lecturii” holografice, prin care întregul se oglindește în fiecare parte a sa) sau poate rămâne ascuns în stufărișul tuturor vorbelor pe care mintea cititorului nu le încheagă în sensuri. „Secretul” constă în modul cum te apropii de el, cum îi înțelegi gândul, cum știi lega într-o sinteză inițiativă disparatele fragmente ale expresiei lui galactice.

Și poate că nu e vorba numai de a citi și a înțelege, ci și de a-ți lăsa spiritul să vibreze în matca vibrațiilor lui. Ca om, Eminescu n-a fost totdeauna egal cu sine însuși, așa încât poți găsi în scrisul lui fraze pe baza cărora să-l faci rând pe rând extremist, șovin, reacționar, postmodern, cosmopolit, democrat, romantic, pragmatic și mai știi eu cum. Ca geniu însă ființa lui se sublimează în mit și fuge, pe lungimile de undă ale codului său simbolic, atât din calea iconoclaștilor, cât și din cea a iconodulilor. Revine însă de fiecare dată, pentru cei cu suflet curat, în spațiul lui de origine, așa cum în timpul nopții (timpul de repaus al lucrurilor sub raza misterioasă a lunii), icoanele dintr-o biserică se purifică și de săruturile languroase ale extaticilor, și de săruturile lui Iuda, pentru ca a doua zi să-și ofere iarăși, aurorale, imaginile în care pulsează chipul divin.

Totul e să știi când, unde și cum imaginea devine chip, pentru ca să nu săruți (sau, treaba ta, să nu scuipi) o bucată de lemn, de sticlă sau de hârtie.

Chipul intim al poetului

Grabei noastre de a pătrunde și asimila sintetic fenomenele spirituale de excepție (din fericire, sau poate din nefericirea de a nu le putea cuprinde pe toate, din ce în ce mai numeroase) i-ar putea părea exagerată râvna lui Constantin Noica în a zăbovi și a îndemna și pe alții să zăbovească până la totală înțelegere asupra manuscriselor eminesciene. Căci descifrarea, însușirea și mai ales necesara meditație în marginea scâpărilor de idee și de expresie așternute sub învelișul scrisului mărunț și adesea încâlcit al poetului, ar cere poate în exclusivitate o muncă de o viață. Perpersicius însuși, despre care s-ar crede că a epuizat drumurile ce duc spre o imagine configurativă măcar a poeziei eminesciene, mărturisea, cu prudența celui care, știind din ce în ce mai mult, își dă seama cât de puțin știe, parțialitatea întreprinderii sale: „Căci — spune el în prefața volumului V al *Operele* lui Eminescu — fără a ne subestima nici truda și nici câtă pricepere vom fi putut deprinde din familiarizarea cu nisipurile acestea mișcătoare ale manuscriselor eminesciene, modestia, unită cu prudența, ne îndeamnă să nu privim lucrul nostru altminteri decât sub semnul celor provizorii.” Iar mai departe s-ar putea pune întrebarea dacă nu cumva migălire în reverberațiile fluxului de raze ale Luceafărului ar prejudicia imaginii esențializate a poetului, dacă nu cumva chipul său divin, atât de limpede conturat în conștiința românească, s-ar pulveriza în mii de cioburi imposibil apoi de restructurat în rotundul unei oglinzi și dacă, deci, n-am contraveni sensului mitic pe care orice mare destin și-l acumulează în confruntarea cu timpul. Nu ne sunt oare suficiente înțelesurile pe care studiile

12..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

de eminescologie atât de îmbogățite în ultima vreme ni le revelează, compunând încet-încet icoana ideală spre care tinde spiritul nostru aproape înrobit de Eminescu?

Sigur că întrebările acestea, care s-au pus mereu într-o formă sau alta încă din momentul când Maiorescu a încredințat caietele eminesciene Academiei, pot fi lesne ocolite. În definitiv, ni-l putem apropia pe Eminescu, cel puțin în esență, fără să refacem iarăși și iarăși drumul integral spre complexa lui personalitate, fie și numai savurându-i opera permanent reeditată în tiraje de masă și sprijinindu-ne înțelegerea pe câteva dintre principalele exegeze închinat e ei. Biografia unei personalități nu e neapărată o însumare de date cvasicomplete, ci, mai degrabă, o proiecție a punctelor sale de reper într-o conștiință colectivă stilizată, un prototip și nu o structură.

Cu toate acestea, îndemnul lui Noica vine în întâmpinarea unor firești tentații pe care ni le înăbușim o vreme sub presiunea simțului comun. Una este să-l cunoaștem pe poet din operă și din mărturisirile biobibliografice mediate, alta să-l simțim dezvăluindu-ni-se prin intermediul dovezilor directe, să-l vedem compunându-se în imaginația noastră cu claritatea intuiției nemijlocite, să refacem pe cât ne stă în putință calea gândului său spre conștiința de sine. Dar nu numai atât: sursa cea mai directă pentru cunoașterea unei personalități ancorate în mit, manuscrisul, poate uneori clasifica un crâmpei de imagine-cheie care până atunci a plutit într-o nebuloasă acceptare de sens; în cazul lui Eminescu, poate lămuri, de pildă, o sintagmă poetică obscură, asimilată în virtutea unei tradiții critice, dar neconfirmată de certitudine. Se poate, fără îndoială, întâmpla și reversul situației: lumina de lună, transferată de astă dată din universul metaforic eminescian în cel al lui Blaga, „să sporească taina nopții”, cu alte cuvinte, să întărească întrebările fără răspuns asupra unui univers încărcat de materie densă. Dacă Eminescu iradiază acea

misterioasă putere de fascinație în fața căreia atâția fluturi și-au ars aripile, este pentru că, pe măsură ce te apropii de el, sentimentul de familiaritate progresivă se înveșmântă în noi falduri care recheamă misterul, mitul se organizează pe alte și alte coordonate tot mai apropiate de orizontul arheic devenind, spre bucuria spiritelor înclinate spre întrebare, o permanentă și inepuizabilă resursă vitală.

Manuscrisele eminesciene sunt, precum s-a observat, un conglomerat de spiritualitate, un „haos germinativ” de o forță puțin bănuită de naturile intelectuale comode. Alături de scâpărările geniale de idei și cuvinte, trăiesc, într-o inexplicabilă vecinătate, „exerciții și moloz”, după expresia lui Perpessicius, îngemănări lexicale care nu depășesc granițele banalului, notații puerile, uneori chiar liste de rufe date la spălat sau de „datorii presante”. Unii dintre exegeți au încercat să înalțe ansamblul acestor notații la rangul unei valori integrative (Iorga spunea că „orice rând din Eminescu merită să fie tipărit”), cu toate că, după opinia noastră, nu folosește la nimic să mitizăm totul, fără discernământ. Aurul este aur, nisipul este nisip, să ne mulțumim cu adevărul că primul nu poate fi conceput în starea lui primordială fără al doilea. Dar cu atât mai mult credem că merită să urmărim aposteriori cum se desface aurul de nisip sau, uneori, cum nisipul se transformă, sub acțiunea forțelor alchimice ale poeziei, în aur, chiar dacă nu o dată, în loc să se lumineze, bolțile inspirației se întunecă de un mister mai profund.

Chiar și parțială deci (așa cum ne-a mijlocit-o gestul lui Constantin Noica de a dona Bibliotecii „Astra” câteva copii), venirea în contact cu manuscrisele eminesciene predispune la meditație asupra devenirii în timp și în conștiință literară a personalității poetului. Nici ediția Perpessicius (ca să nu mai vorbim de celelalte), nici cuprinzătoare exegeză călinesciană nu ne pot da măsura nașterii și evoluției acestui unic destin poetic, așa cum o fac

14..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

manuscrisele. Chiar dacă Perpessicius a transcris cu fidelitate zecile de variante la *Mai am un singur dor*, numai urmărirea în răzlețimea filelor de caiet a neconținutului flux și reflux al motivului ne poate crea imaginea cea mai apropiată de adevărul conținut în ele. Uneori frumos caligrafiat, alteori zgâriate parcă pe soclul unei statui a timpului, scrise de-a lungul, de-a latul sau de-a curmezișul, pândite de pete de cerneală sau înghesuite în margini de filă, versurile conversează despre permanența ideii thanatice în sufletul poetului, despre constituirea aceluia înalt sentiment al comuniunii ființă-cosmos, nu numai în limbajul sensului, ci și al configurației sale concrete. După cum cu totul altfel ne va apărea structurarea *Odei* privind-o în lunga germinație a nucleelor, urmărind sinuosul proces de formare a sintagmelor ideatice și a modelului de versificație. Rezonanța metalică a versurilor „Nici încline a ei limbă / Recea cumpănă-a gândirii...”, pasibile a furniza atâtea interpretări, ni se luminează parcă mai liniștitor dacă urmărim firul cristalizării lor dinspre penumbra care acoperă o primă variantă („Nici să tremure din limbă / Cumpăna gândirii tale”) spre perfecțiunea expresivă din varianta definitivă. Și, desigur, cu totul alta va fi revelația cuvântului eminescian unic dacă vom întârzia meditația pe marginea de filă unde „atârând” (din „Bolți asupra-mi atârând”) și „liniștind” (din „Liniștind cu dor de moarte”) au fost șterse și înlocuite cu „clătinând” (mult mai muzical și mai de efect) și, respectiv, cu „îndulcind” (unul dintre nucleele „farmecului dureros”).

O întreagă exegeză ar putea fi întreprinsă în legătură cu ștersăturile unor cuvinte sau versuri. Se știe că mecanismul creației lui Eminescu constă în operațiile cu variante: rodul primei inspirații așezat pe hârtie era mai apoi continuu prelucrat și șlefuit, până la sunetul pur al diamantului. Unele variante sunt barate cu cerneală, altele însă lăsate să conviețuiască în pace, uneori condeiful șterge un vers sau un cuvânt înlocuindu-l cu altul pentru ca mai apoi

să revină la forma inițială. În unele variante, versul e șchiop: negăsind cuvântul căutat în pripă și îmboldit de febra creației spre conturarea ideii strofice, poetul a lăsat pe dinafară o celulă lexicală pentru un timp de gândire ulterior: „De strălucirea... / Atât de mult îmi spuneți / O stelelor, stelelor / Unde apuneți?” (*ms 2282*, f. 37). Conștient de puterea, dar și de fluctuația inspirației, Eminescu „a uitat” de cele mai multe ori deschisă poarta expresiei; câteodată, suprapunând cuvintele fără să șteargă niciunul din ele, i-a invitat parcă pe eventualii cercetători ai manuscriselor să aleagă termenul dorit.

Dotat cu un neobișnuit simț al limbii și, prin urmare, cu capacitatea de a interveni în modelarea ei poetică, Eminescu și-a creat microstructuri gramaticale și lexicale al căror proces ne este vizibil în notațiile din manuscrise. Așa sunt cuiburile de rime, comasate apoi într-un dicționar, așa notațiile despre „prefixe (și sufixe) vii și moarte în limba română”, numeroase licențe lingvistice, operațiile pe viu în sensul comun al unor morfeme, așa și transcrierea unor expresii din folclor sau din vorbirea plastică obișnuită, între care și înduioșătoarea imitație a limbajului ardelenesc din: „Slavici fratye gye gynkolo / mă rog ție frumos / nu mi-i spune tu mie...” Eminescu a trăit la fel de viu în sferele înalte ale poeziei și în universul concret al timpului său, iar manuscrisele trădează când ireconciliabila contradicție dintre aceste calități, când convertirea armonică a uneia în alta (paginile acoperite, într-o cavalcadă inspiratorie, de avalanșe de idei poetice născute una din alta, în momentele abstragerii din realitate sau, dimpotrivă, notațiile atestând implicarea ardentă a intelectualului în realitatea fierbinte a zilei). Alături de sunetul pur, de esență cosmică, viețuiesc „versurile cu unghii”, evocator al purității gândului și senzației din nebuloasele metafizicii sau din lumea pierdută a copilăriei (câtă nevoie de liniște interioară va fi resimțit pentru a scrie versurile: „Revarsă-asupra mea lumină lină / Ca-n visul meu ceresc d-odinioară / O,

16..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

maică sfântă, pururea fecioară / În noaptea gândurilor mele vină!”) în alternanță cu omul prin excelență social, deplin patriot și înflăcărat luptător pentru ideea de bine.

Sunt, acestea, doar câteva din argumentele ce ne îndeamnă să subscriem, nu cu un entuziasm de moment, ci cu convingerea intimă a actului de necesitate, la pledoaria lui C. Noica pentru facsimilarea și punerea la îndemâna publicului, spre a putea fi nu doar contemplate, ci și cercetate, a caietelor Eminescu, această „mare operă deplină” a spiritului românesc. „Căci — spune C. Noica — funcția operelor mari nu e de-a fi doar contemplate. Este de a naște alte opere mari, sau măcar de a modela omenescul din tine. Iar de nu, funcția operelor mari este de a te face să-ți ceri scuze că existi” (în *Eminescu*, Ed. Eminescu, 1975, p. 65).

Funcțiile mitului în creația eminesciană

Fiind el însuși o componentă a viziunii noastre asupra esenței lumii, Eminescu pare a stăpâni și manevra mitul din interior, din sfera lui de semnificații care ordonează pe spații vaste ființa și cunoașterea, refăcând legătura, mereu în pericol de a se pierde, dintre om și univers, dintre spiritul individual și proiecția lui cosmică, dintre efemer și etern. Revărsat în operă, mitul își asumă o dublă funcție: tematică și compozițională, fiind în același timp o constantă poetică — prin puterea viziunii care se înstăpânește, atotcuprinzătoare, asupra actului creației — și un recipient de modele exemplare, presărate pe tot parcursul vastelor universuri metaforice desfășurate în poezie, proză, teatru, jurnalistică, note filosofice. Substanța lui e

schimbătoare și mișcătoare ca suprafața mării, lărgindu-și uneori sfera până la depășire de sine — o autodevorare prin expansiune necontrolată de logica rațională —, alteori restrângându-se până la unități monadice, mici parcele germinative înlănțuite și ordonate în Marele Mit cosmologic.

În sens larg, mitul străbate universul creației eminesciene „ca pasări ce zboară peste nemărginirea timpului”, asociindu-se și contaminându-se cu filosofia, astrologia, ideea magică, alchimia, geologia vastelor cuprinderi, teologia, istoria (ca reflectare a eternității indestructibile în forme social-politice), erotologia și thanatologia, viziunile de tip folcloric (mai ales epicul fabulos, baladescul și expresiile artistice ale dorului — cu varianta lui extremă de dor nemărginit), orfismul, esoterismul pitagorician etc. Nimic nu pare să-i fi fost străin poetului din acea relație ascunsă stabilită între cosmic și teluric, între prezentul eternizat și fabulosul timp al începuturilor, între spiritul ordonator și materia în neostoită mișcare. Imnurile vedice și gândirea veche egipteană, mitologia și filosofia Greciei antice, desfășurările wagneriene ale mitologiei Nordului germanic, teoriile cabaliste și esoterismul arabic, mitizarea filosofică a lumii săvârșită de Schopenhauer și de ceilalți reprezentanți ai filosofiei clasice germane, dar mai ales mitologia dacică și românească se întrepătrund într-o vastă rețea vizionară care le estompează contururile și le topesc în puternica pulsație a geniului său, instituindu-se ca modele ori ca puncte de reper pentru o concepție de adâncă originalitate asupra lumii.

Este aproape imposibil a cuprinde în limbaj profan imensa spirală în continuă prefacere a gândirii mitice eminesciene. Ea pornește din punctul care conține polaritățile cosmogonice (ființa și neființa, geneza și escatologia, limita și infinitul, pozitivul și negativul, repaosul și mișcarea etc.), trece prin „istoria sacră a unei faceri” (cum va defini, mai târziu, mitul, Mircea Eliade),

18..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

adică prin procesul genezei propriu-zise, prin construcția vastelor sisteme siderale de care e legată existența oamenilor, prin edenul ceresc și pământesc fixat cronologic *in illo tempore* (acea „lume ce gândea în basme și vorbea în poezii”), miturile de origine și cele milenariste, riturile de trecere și cele de recuperare a timpului — pentru a se pierde în scăpărările de lumină ale eului risipit în nemărginirile spațiului și timpului ori scufundat în adâncimea „mai adâncă decât el însuși” a sinelui.

Sunt cunoscute, îndeobște, imensele arhitecturi ale lumii văzute și nevăzute desfășurate în marile poeme cosmogonice eminesciene (*Scrisoarea I, Feciorul de împărat fără stea, Rugăciunea unui dac, Luceafărul* și altele), de aceea nu vom stăruia asupra lor. Vom remarca doar că universul eminescian este o realitate care șochează gândirea comună, realitatea armonică și contradictorie în același timp, creată și increată (cuprinzându-l uneori și pe Demiurgul care se creează pe sine), trecând de marginile cunoașterii științifice și filosofice, rod al gândirii poetice, al visului și al reveriei romantice. Când fantezia se revarsă nestingherită în spațiile reflexivității, rezultă poeme ca *Memento mori, Demonism, Miradoniz, Feciorul de împărat fără stea, Odin și poetul*, în care lumea de sus și de jos se încarcă de culori, sunete și miresme care umplu de vrajă inima și mintea cititorului. În *Demonism*, de pildă, lumea e închipuită ca o imensă raclă al cărei capac e bolta cerească („stelele-s cuie bătute-n ea”) de unde, prin fereastra soarelui, pătrunde o palidă lumină dintr-un spațiu „unde în loc de aer e un aur topit și transparent, mirositor și cald”. Acolo sus stă „bătrânul zeu cu barba de ninsoare”, bând auroră „cu spume de nori albi”, purtând pe cap o coroană de „fulger împietrit”, înconjurat de „îngeri dulci în haine de argint” care cântă din harpă (muzica sferelor, din care pe pământ ajung doar câteva „țândări” anemice). Jos, în sicriu, zace cadavrul Titanului înfrânt (Pământul) în care viermuiesc oamenii, „ființe

ciudate, grețoase în deșertăciunea lor”, dar care poartă totuși „un ce măreț” în ele — moștenire de la titanul mort.

Punctul de plecare al ideii poetice ar putea fi stabilit în religia mazdeistă, numai că raportul axiologic e răsturnat (ca și în alte poeme) în favoarea lui Ahriman, iar viziunea poetului nostru e de o amploare și de o fantezie care depășesc orice limite ale relației mitice tradiționale. În poem, Ahriman e zeul cel bun care, în numele dreptății și al libertății, se răzvrătește împotriva lui Ormuzd, zeul cel puternic, dar egoist, rău, crud, îngemănând în el toate instinctele noastre vane, „dorința de-a fi și de-a avea”, batjocura, ironia crudă, nedreptatea. Echilibrul stă în înclinarea noastră spre natură și în voința de putere (răul suprem), în dorința de a trăi cât mai mult și mai egoist și cea a reîntoarcerii în pacea dintâi a pământului, în reminiscența copilăriei din noi (ceasornic al conștiinței vanității) și înclinația spre cruzime și războaie.

Aceeași balanță între cer și pământ oscilează și în *Mureșanu* (varianta din 1870). Mecanismul ei e o pârghie care depășește pământ și cer, om și Dumnezeu, timp și spațiu, o realitate mai cuprinzătoare decât închipuirea, intuită în străfulgerări de memorie de către gândul poetic. Eroul poemului rătăcește singur într-o pădure în marginea căreia, pe o muchie de deal, stă o biserică veche, pe o noapte cu lună (cadru specific viziunii romantice de factură mitică) și, monologând asupra sensului vieții, cearcă cu mintea nemărginirea: „O, pârghie a lumii, ce torci al vremii fir / Te chem cu disperare în pieptu-mi — cu delir, / Răspunde-mi cine-i suflet al lumii? Dumnezeu? / Orbirea? Nepăsarea? e binele — e răul?” Și aici titanul (de astă dată sub chipul lui Satan cel răzvrătit) e un „geniu mândru” care, conștient că „răutatea eternă-n ceruri tronă”, vrea să-l distrugă pe Creator. Mai mult. Eroul poemului sfidează și el divinitatea din perspectiva credinței în indestructibilitatea materiei și a vieții (demonstrată de către poet și în câteva note filosofice care

prefigurează teorii foarte moderne referitoare la relația sistemelor cosmice):
„Dar vai, tu știi prea bine că n-am să mor pe veci — / Că vis e a ta moarte cu
slabe mâini și reci, / La sorți va pune iarăși prin lumile din ceri / Durerea mea
cumplită — un vecinic Ahasver — / Ca cu același suflet din noi să reapară /
Migrației eterne unealtă de ocară ... / Puternice, bătrâne, gigante — un pitic, /
Căci tu nu ești în stare să nimicești nimic.”

Cerurile secunde însă sunt populate de o feerică alcătuire de stele, îngeri, plante rotitoare, magi cu puteri eonice, muzici serafice, nouri ascunzând palate fastuoase, luciri de lună, parfumuri de pietre prețioase și alte asemenea plăsmuiri ale gândului poetic. Raiul edificat de „închipuirea urieșească” a lui Dan-Dionis în spațiul selenar are „doi sori și trei luni în albastra adâncime a cerului”, e străbătut de un șir de munți în care „au zidit domenicul său palat. Colonade — stânci sure, streșine — un codru antic ce vine în nouri. Scări înalte coborau printre coaste prăbușite, printre bucăți de pădure ponorâte în fundul râpelor până într-o vale întinsă tăiată de un fluviu măreț, care părea a-și purta insulele sale ca pe niște corăbii acoperite de dumbrave. Oglinzile lucii a valurilor lui răsfrâng în adânc icoanele stelelor, încât, uitându-te în el, pari a te uita în cer. Insulele se înălțau cu scorburi de tămâie și cu prund de ambră. Dumbrăvele lor întunecoase de pe maluri se zugrăveau în fundul râului, cât părea că din una și aceeași rădăcină un rai se înalță în lumina zorilor, altul s-adâncește în fundul apelor. Șiruri de cireși scutură grei omătul trandafiriu a înfloririi lor bogate, pe care vântul le grămădește în troiene; flori cântau în aer cu frunze îngreuiete de gândaci ca pietre scumpe, și murmurul lor împlea lumea de un cutremur voluptuos. Greieri răgușiți cântau ca orologii aruncate în iarbă, iar până la malul opus un pod de pânză diamantică, ce steclește vioriu și transparent, încât a lunelor raze pătrunzând prin el, înverzește râul cu miile lui de unde.”

Nu altfel arată raiul străvechii Dacii din *Memento mori* și din alte poeme pe aceeași temă. Cercul mitic se restrânge spre spațiul terestru, dar se coboară în adâncimea timpului, în acea vârstă de aur pe care o invocă orice istorie cu caracter mitic, când încă nu se stricase rânduiala instaurată de zeii genezei și nu începuse să acționeze egoismul, dorința de putere, voința lumească; vremea când, între om și natură, mai funcționau încă acele legături sacre dătătoare de bucurie și chietudine sufletească și când — după expresia filosofului — totul se dăruia fără să se împartă.

Raiul creat de gândul vizionar al lui Dionis (o ipostaziere a geniului creator eminescian) este, în concepția poetului, singura realitate posibilă pentru eliberarea de spaima golului cosmic, de conștiința nimicniciei lumii omenești, de eternitatea morții care visează viața, de bățile ceasornicului care măsoară timpul ireversibil. Mecanismul constituirii lui — ca și a întregului cosmic concentrat și dispersat în spirala ce se hrănește mereu din sine însăși — este gândul poetic. Capacitatea acestuia de a crea universuri echivalente celui real, sau chiar — cum se întâmplă de cele mai multe ori — un univers mult mai vast și mai complex, care să-l integreze pe cel explorat cu mijloacele științei și filosofiei — se explică prin prezența excepțională în om a geniului cu puteri demiurgice. În finalul marelui poem *Memento mori* se vorbește de mitul (echivalent, aici, cu basmul) care povestește despre „țara unde fug a lumii zile, să trăiască mai departe, strălucite și copile” (formă de existență care, conform concepției lui Eminescu despre veșnica reciclare a sferei haos-cosmos, urmează celei actuale și, în același timp, coexistă cu ea) și unde, în mijlocul cunoscutului peisaj edenic, se întinde „un lac cu apă vie” care, odată gustată, conferă omului nemurirea. Poetul ar vrea și totuși n-ar vrea să bea din ea. Ar vrea, în primă instanță, din curiozitatea de a contempla fenomenul extincției universale, de a fi martor la dezastrul care va premerge

momentului când „timpul mort și-ntinde membrii și devine veșnicie”. N-ar vrea, pentru că, în virtutea concepției despre prezentul etern, viitorul nu e decât o repetare, în sens invers, „cu aceleași lungi mizerii”, a trecutului. Și totuși, spune poetul, „din aghiazima, din lacul ce te-nchină nemuririi e o picătură-n vinul poeziei și-a gândirei”.

E, se-nțelege, picătura care-l transformă pe om în geniu și îi conferă, între altele, puteri demiurgice. Ea nu numai că nu e sinonimă cu cugetarea rece, cu știința și filosofia, ci, dimpotrivă, i se spune. Dacă în om există „nemargini de gândire”, ele nu se confundă cu „vana învățaților ghicire”. Veșnicele întrebări asupra esenței lumii, a destinului omului ori a mecanismului care învârte „mașina lumii” nu sunt decât niște zadarnice încercări de a dezlega o taină care stă dincolo de hotarele rațiunii și orice drum deschis spre ea cantonează în mit. Dacă ai încerca să cauți misterul în „hieroglifile Arabiei pustie”, cercetarea depășește întinderea deșertului și „se coboară-n mare” unde e înecată de „mitele cu-albastre valuri”. Dacă, recuperând și datele mitului cognoscibil, gândurile raționale se prefac în vulturi spre a explora înălțimile cerului, ele cad înapoi pe pământ, „orbite și cu aripi arse”, după ce au bătut în van la ușile veciei. Chiar și dacă „popoarele de gânduri”, clădind „idee pe idee”, precum vechile popoare turnul Vavilonului, ar încerca să atingă cauzele ultime, e destul „un grăunte de-ndoială mestecat în adevăruri”, și turnul se surpă la pământ. Numai poetul e în stare — prin reverie, viziune, somn și vis — să lege și să dezlege cărările cosmosului, să-i fixeze coordonatele, să-l așeze în el pe om și să-i pecetluiască destinul „sub raza gândului etern”.

În virtutea acestei puteri care conjugă mitul cu magia poetică își proiectează Eminescu și vastele construcții baladești și dramatice care să valorifice la un nivel de expresie elevat bogatul tezaur al mitologiei populare

românești. Începând cu *Genaiia — creațiunea pământului după o mitologie proprie română* —, unde pământul e „gând al poetului Rom” și unde urmau să-și desfășoare statutul mitic *Mumele* (a vântului, a munților, a mării, a iernii, a florilor, a pustiei), continuând cu „povestea Dochiei” din vremile ei fericite (Dacia antică și cea de sub protecția vulturului care a adus „inima Romei murinde” în Carpați), dar și Dacia adormită sub troienele migrațiunii barbare, cu legendele întemeierii noii țări sub sabia neamului Mușatinilor și cu domnia când pașnică, când sângeroasă a urmașilor primului Mușatin, Eminescu plănuia ample epopei în stil și ritm folcloric, precum și mai multe decameroane și dodecameroane dramatice, din care ne-au rămas frânturi atestând singulara lui capacitate creatoare sub lumina deopotrivă a mitului și a istoriei. În aceste monumente de gând poetic urmau să-și afle întruchiparea și faustica figură a lui Mureșanu, și mitica imagine a lui Horia („Horia pe-un munte falnic stă călare / O coroană sură munților se pare”), și Avram Iancu, și Mihai Viteazul, simbolizat printr-o stâncă albă cu fruntea în infinitul cerului („Unirea României”), dar și „dorul după ce-i mai mare / 'N-astă lume trecătoare / După ce-i desăvârșit”, și Archaeus (un alter ego al Tinereții fără bătrânețe și vieții fără de moarte), și „Daina cea nebună”, și Cățelul pământului, și atâtea alte entități viețuind la granița dintre realitate și plăsmuire poetică.

Necuprinsul gând al poetului le cuprindea pe toate.